

MĘŻATKA (52) sb f

Oba a jasne (w tym w pierwszym i końcowym 1 r. błędne znakowanie).

sg N mężatka (11). ◇ G mężatki (3). ◇ D mężatce (1). ◇ A mężatkę (6). ◇ I mężatką (7). ◇ L mężatce (1). ◇ V mężatko (2). ◇ pl N mężatki (8). ◇ G mężatek (6). ◇ D mężatk(o)m (1), mężatkám (1) *GórnDworz* (1 : 1). ◇ A mężatki (4). ◇ I mężatkami (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI w. (jeden z niżej notowanych przykładów).

1. *Kobieta poślubiona mężczyźnie, żona; marita, matrona, nupta Cn (46) : LibMal 1547/132v; UstPraw G4 [2 r.], G4v; BibRadz Eccli 9/10; BielKron 465v; A iż ten ieft obyczay we Włofzech że mężátkom mężczizni służą/ á v nas to nie przyttoi/ przeto wśzytkiego tego musialem nie włożyć/ gdzie powiada del amor vero, et falso [...]: ábowiem chocia tám ná tym mieyscu dozwała mężátkam po iákąs przęcękę miłować/ á wśzakoż śnadźby owe słowá skázić mogły tę/ ktoraby około poczciwości nie miála práwie vgruntowánego sumnienia. *GórnDworz* B4, T; *BudBib Eccli* 9/10; Ale v Ezáiafzá iż zgoła Almá nazywa [...]/ tedy nie może sie iedno o mężátce náruźzoney rozumieć. *CzechRozm* 130, 129 [2 r.], 130, 130v [3 r.]; *ModrzBaz* 55; *BielSjem* 17; *SarnStat* 209; *KlonWor* 59 marg; *SLuchychayze* [!] mię śtáteczna á letna mężátko/ Iáko się ty małz śtroić powiem tobie krotko. *ZbylPrzyg* B, B2 [2 r.].*

*W połączeniach szeregowych (9): GlabGad P8v; BielSat L3v; To wśzytko Páńftwo/ okrutny Moskwićin posiadł/ y niesłycháne w nim okrućieńftwo ták nád Mężczyźną/ iáko Białymi głowami/ Wdowami/ Mężatkami/ Pánnami/ y działkami/ náprzećiw Pánu Bogu śtroyl. *KwiatOpis* D; *BielSjem* 26; Abowiem przez tákowé pánnny/ álbo białygłowy/ wdowy/ mężátki wyznánié pozwány ten/ który włápił/ będzie sie rozumiał przekonánym ná odládenié czći. *SarnStat* 642, 642 [3 r.], 643.*

*W przeciwstawieniach: »mężatka ... dziewica (2), dziewczka« (3): A dzieląc sie v miafta Władymirza Rufkiego, nalezli liczbę dwadziecia y ieden tyfięci śamych dziewczek, okrom infzych mężatek y niewiaft. *MiechGlab* 34; *CzechRozm* 130, 130v.*

W charakterystycznych połączeniach: letna mężatka, młodziuchna, naruszona, niepewna, nieszczęśliwa, stateczna, uczciwa; przyzywać mężatek; mężátkom dozwałać, służyć; mężatkę brać (pobierać) gwałtem (2), miłować, ułapić, zwodzić; cudzołożyć z mężatką, zasiadać (2).

*Szeregi: »dziew(ecz)ka, (i, albo) mężatka« = puella et matrona *Modrz* [szyk 3 : 2] (5): Sam thez Loktek dziewczki y mężátki gwałtem ku śwey lubości pobierał *BielKron* 368, 151, 412v; O niefzczęśliwe mężátki y dziewczki/ ktore się w tákowych śchadzákách kocháią *ModrzBaz* 54v, 53. [*Ponadto w przeciwstawieniu 1 r.*].*

*»panna (a. panienska), (i) mężatka« = marita et virgo, virgo et matrona *Modrz* [szyk 3 : 2] (5): Ztądże wiele śiroctwá/ zániedbánia dzieatek/ pánién y mężátek śprzedawánie *ModrzBaz* 107v, 54; *BielSjem* 16; *SarnStat* 494; *KlonWor* 50. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.*].*

*»ani mężatka, ni wdowa« (1): Y iuź/ wie Bog/ iako sie nędzna będe miála/ Gdym iá áni mężátká ni wdową zoftála. *PudłDydo* B3v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 9 r.*].*

*»żona albo mężatka« (1): poniewáfz oná [żona *Ezechijaszo*] nie byłá iuź Almą/ ále infzá [*errata zmienia: ifzá*] tho ieft żoná álbo mężatką. *CzechRozm* 143.*

2. Kobieta obdarzona cechami charakteru przypisywanymi zwykle mężczyźnie lub oddająca się męskim zajęciom: dzielna, śmiała, mężna, amazonka, rycerka; też silna, męskiej budowy; amazon Mymer¹; virago BartBydg (2) : Amazones. Menliche weyber. Mężatki. Mymer¹ 27v; BartBydg 170b.

3. Kobieta (odpowiednik łac. *virissa*, który jest nowotworem od „vir” na wzór hebrajskiej pary słotwórczej „isz” ‘mąż’ i „iszsa” ‘kobieta’) (4) : KrowObr 221; Toć teraz ieft kość z kości moich/ y ciało z ciała moiego/ á dla thegoż oná będzie názwana mężátką [*virissa*]/ bo ieft z mężá wziętá. BibRadz Gen 2/23; SkarŻyw 259; WerKaz 282. [Zawsze przekład tego samego tekstu].

Synonimy: 1. małżonka, żona; 2. »niewiasta amazońska«.

Cf **MĘŻATY**, **MĘŻONA**, **MĘŻYCA**, [**MĘŻYNA**], [**MĘŻYSTA**]

MM